

Naoružani brodovi i čamci naših teritorijalnih snaga i obrane

Začetke (uslovno uzeto) teritorijalnih snaga na jadranskom pomorskom bojištu možemo naći u prošlosti u otporu naroda obale i otoka, u podvizima uskoka i Neretljana u borbi za slobodu našeg mora. »Ova država muči se već osamdeset godina, a da nikako nije mogla obuzdati njihovu (uskočku) drskost i smionost«, govorio je Donado pred mletačkim senatom (1579).¹ Narodnooslobodilački rat predstavlja svojevrsnu potvrdu o snazi obrane koju nose narodne snage.

Jadransko pomorsko vojište (područje) kao jedinstvena i specifična oblast po vojno-geografskim, vojno-tehničkim, privredno-ekonomskim i drugim osobinama je danas dio integralnog sistema organizacije našeg samoupravnog socijalističkog društva u miru i ratu. Od posebnog je značaja za obrambeni sistem u cjelini za čuvanje slobode i nezavisnosti SFRJ.

Realno je očekivati da nijedan napadač na SFRJ ne bi mogao zaobići ili zanemariti jadransko pomorsko vojište i da će u tom cilju po pravilu morati raspolagati modernim i snažnim pomorskim, zrakoplovnim i drugim snagama, kojima će se uspješno suprotstavljati sveukupnost obrambenog potencijala naoružana naroda na jadranskom pomorskom vojištu i u najtežim uvjetima rata koji bi nam bio nametnut.

Operacije i borbe na Jadranu vođene od prvih poznatih sukoba na njemu zaključno sa II SR postepeno su sve više ukazivala da se ono inače usko more (odnos du-

žine prema širini je 5:1), uporedo sa razvojem naoružanja i tehnike (porast brzine ratnih brodova, aviona, većeg dometa oružja), može promatrati samo kao jedna cjelina. Zapanjujući razvoj ratne tehnike poslije II SR još u većoj mjeri podvlači tu činjenicu. Iz toga se može zaključiti da naš dio Jadrana predstavlja u vojno-tehničkom smislu takav dio cjeline čija je širina relativno mala. Prije se može govoriti o isturenoj liniji granice nego dubini morskog prostranstva koje bi moglo danas predstavljati neku naročitu vodenu prepreku. Zahtjevi obrambenog sistema na moru ne mogu, dakle, a da ne akceptiraju mogućnost jedinstvenog angažiranja svih raspoloživih snaga i sredstava u duhu koncepcije općenarodne obrane pri: održavanju povoljnog operativnog režima, u protivdesantnoj obrani (PDO), u svim oblicima obrane (PMO, PPO, PVO, PDivO, PNHBO)² osmatranju, blagovremenu otkrivanju snaga protivnika, izvođenju napadnih i obrambenih akcija i operacija, održavanju i osiguranju saobraćaja. U tome u osnovi leži i operativni značaj, mjesto i uloga teritorijalnih snaga na jadranskom pomorskom vojištu.

Ako je to tako, da li će se onda narušiti neki osnovni principi vezani za ulogu, značaj, organizaciju i upotrebu različitih učesnika i to: operativnih, teritorijalnih, partizanskih snaga i otpora naroda. Odgovor na ovo pitanje dao je u osnovi oslobodilački rat na moru, naročito od kraja 1943, kada na jadranskom pomorskom vojištu djeluju jake operativne, teritorijalne, partizanske snage, kada

Novi torpedni i raketni čamci na vezu u Splitskoj luci

se ispoljava bogatstvo snaga na moru. Načelo jedinstva u našem sistemu obrane upravo zahtijeva maksimalno potvrđivanje svih tih raznolikosti. One se i usklađuju kroz funkcioniranje jedinstvenog sistema općenarodne obrane.

Ljudi, materijalna sredstva, oprema i naoružanje teritorijalnih jedinica na obali i otocima i njihova najsvrsihodnija upotreba u obrani iziskuje da one raspolaze i odgovarajućim brodovima i čamcima. Čitav niz zadataka obrane u obalnim vodama ne bi se mogao uspješno obavljati bez plovnih sredstava. Iskustva našeg oslobodilačkog rata (kao i iz rata u Koreji i S. Vijetnamu) u pogledu veoma uspješne, gotovo univerzalne, upotrebe ribarskih brodova i čamaca, upućuje na mogućnost da, danas u novim uvjetima kad posjedujemo razvijenu materijalno-tehničku i kadrovsku osnovu za opremanje i naoružanje takvih brodova (čamaca) uz postojanje suvremenih operativnih snaga RM, razvijamo u sastavu teritorijalnih i partizanskih snaga grupe, odrede i flotile naoružanih brodova i čamaca borbene (i pomoćne) namjene.

Kao plovna sredstva borbene namjene za teritorijalne snage u načelu dolaze u obzir oni mali drveni brodovi koji nisu predviđeni za operativne jedinice RM, koji mogu biti izuzeti iz predviđene aktivnosti (ribarstva, snabdjevanja, prevoženja).

Jugoslavija raspolaže bogatom materijalno-tehničkom osnovom za razvoj naoružanih brodova i čamaca za njihovo održavanje i zadržavanje u ratu. Tako je na dan 31. 12. 1967. godine³ imala: motornih brodova i jedrenjaka (od 10 do 100 BRT) 481, čamaca na vesla i jedra 17.678 (15.866 BRT), čamaca na motorni pogon 841 (19.986 BRT). Prema istim izvorima raspolagali smo sa 59 malih brodogradilišta. Mala i srednja brodogradilišta u društvenom i privatnom vlasništvu imaju oko 100 navoza sa oko 2500 radnika. Ona godišnje izgrade preko 600 čamaca i malih brodova. Sve se više orijentiraju na izgradnju i remont turističkih plovnih objekata i kao prateća industrija velikoj brodogradnji. Dalje, postoji trideset društvenih organizacija pomorstva, koje pokrivaju sve osnovne aktivnosti (četiri glavne obalne radio-stanice, razvijena organizacija za održavanje plovnog puta i dr.). Kao moguć izvor za razvoj brzih plovni jedinica (za specijalne zadatke) pojavljuju se sve više i motonautička i sportska društva. Jednostavna i brza proizvodnja čamaca od stakloplastike (uz postojanje kalupa za oko 24—48 sati), dovoljna snabdjevenost sirovinama i vanbrodskim motorima domaće proizvodnje, omogućava i u najtežim uvjetima rata proizvodnju malih i brzih čamaca. Raste broj brzih čamaca, glisera, hidrokrilnih brodova, čamaca od stakloplastike i gume sa vanbrodskim motorima. Oni su, kao i ribarski brodovi (do 60 t) i čamci, po brzinama, mogućnosti maskiranja, jednostavnosti održavanja prikladniji za djestva u sastavu teritorijalnih snaga od većih brodova i od sporih jedrenjaka koji postepeno nestaju. U izgledu je da privreda nabavi i lebdjelice. One su prikladne za brza dejstva i za savladivanje lebdjenjem niza opasnosti kojima su inače u ratu izložena klasična plovna sredstva.

U pogledu taktičko-tehničkih osobina brodova i čamaca za teritorijalne snage u obzir će doći oni najkvalitetniji (dobrih pomoračkih svojstava, otporni, brzi, jednostavni za održavanje, drveni, od plastične mase, malog gaža, čamci sa vanbrodskim motorima, laki za maskiranje i sl.).

Naoružanje borbenih brodova (čamaca) zavisi i od njihove veličine. Čamci i manji brodovi mogli bi imati mitraljeve i 1—2 topa od 20 mm, a veći topove od 40 mm (i minobacače). Naoružanje bi trebalo da bude postavljeno na čvrstu platformu i da bude univerzalno. U improviziranim komorama i sanducima čuvali bi se borbeni kompleti municije. Uz manje adaptacije, naročito nešto većih brodova (do 100 t), moglo bi se postići da oni nose dubinske bombe i mine. Svi bi brodovi trebalo da budu naoružani malim protivdiverzantskim bombama. Brzi brodovi i čamci (gliseri) mogu se naoružati i malim raketama.

Izvjerna ojačanja za zaštitu posade i vitalnih dijelova broda moguće je postići ugradnjom čeličnih limova (ili improvizacijama). Brodovi i čamci bili bi bojadisani zavisno od zone djelovanja i namjene (zadataka). Za PNBHO posada bi raspolagala gasmaskama i ličnim kompletom. Sva-

ki bi brod i čamac trebalo da ima sandučić prve pomoći. Potrebe u pitkoj vodi i hrani trebalo bi osiguravati za 5 do 10 dana, ne odstupajući od principa da se brod oslanja na izvore snabdjevanja na teritoriji kojoj pripada.

Od sredstva veze kao prikladna za ta plovna sredstva mogu se smatrati prijenosne radio-stanice, tranzistori, semafor, aldislampa, signalni pištolji. Valjalo bi propisati minimum opreme kao obavezu za te brodove: kompas, komplet pomorskih karata, dvogled, oprema za vez, sidrenje, pojasevi za spasavanje, maskirne mreže.

Zadatke grupe, odreda i flotila naoružanih brodova i čamaca može se u osnovi podijeliti u dvije kategorije. Prva proizlazi iz opće uloge teritorijalnih snaga dok napadač nije zahvatio dio obalnog ili otočnog područja. Tada naoružani brodovi i čamci mogu da vrše patrolnu i strażarsku službu, da sprečavaju iskrcavanje manjih diverzantskih i špijunskih grupa, da štite luke i sidrišta, uništavaju lutajuće mine, osiguravaju manja prevoženja ili sami učestvuju u spasavanju, prevoženju, snabdjevanju i evakuaciji na relaciji otok — otok ili otok — kopno i obratno.

Druga kategorija zadataka proizlazi iz uvjeta koji nastaju na dijelovima obale i otoka privremeno zauzetim od napadača. Vjerojatno se može očekivati da će manji broj brodova i čamaca, samo prikladni za maskiranje i dejstva u pozadini, moći opstati i dejstvovati (uglavnom oni koji će se moći potapanjem, izvlačenjem u tajna skrovišta na kopnu i na drugi način sigurno maskirati preko dana). Međutim, izvjestan broj brzih brodova i čamaca moći će (uključujući i dio operativnih snaga RM), korištenjem pogodnosti koje pruža naša obala i karakter obrambenog rata koji bismo vodili, da se povremeno ubacuju u pozadinu da prebacuju grupe iz sastava teritorijalnih (operativnih) jedinica, napada izolirane i slabije brodove i snage osvajača, da održava vezu, prebacuje obavještajce, diverzante i, eventualno, u pogodnim uvjetima iskrca manje (diverzione i taktičke) desante.

Izvršenje svih zadataka na moru po jedinstvenom planu usklađuju odgovarajuće teritorijalne i operativne komande.

Organiziranje brodova i čamaca u grupi (2—3 broda — čamca), odreda (2—3 grupe) i flotile (od 3 do 5 odreda) bit će tim uspješnija što bude fleksibilnija (uvažavajući partizanska načela da pojedinačni brod i manje grupe brodova, kad se pojavljuju iznenada i tamo gdje ih protivnik najmanje očekuje, postiču uspjeh). Taktika naoružanja brodova i čamaca i neka veoma racionalna rješenja u pogledu sastava štabova flotila Mornarice NOVJ (komandant, politkomesar, operativni oficir, referenti), jednostavnost dokumentacije, snabdjevanja, remonta i zbrinjavanja mogla bi se, jasno ne mehanički, koristiti za iznalaženje najoptimalnijih rješenja.

U pogledu posada brodova (čamaca) kao jedno od rješenja, koje sa stanovišta bojeve gotovosti pruža efikasnost, jest kombinacija ljudstva u miru ukrcanog na te brodove (ili vlasnika brodova i čamaca) sa ribarima, pomorcima iz istog mjesta (luke), koji su odslužili vojni rok u RM, a nisu obuhvaćeni ratnim rasporedom. Komandant broda mora da ima odgovarajuću stručnu spremu. To važi i za druge specijaliste (artiljere, minere, motoriste) na brodu, čamcu. Posada bi po pravilu trebalo da bude naoružana automatima, puškama i pištoljima, ručnim bombama i puškomitraljezom. Dobro usmjerenim i jedinstvenim programima obuke moguće je kraćim kursovima i povremenim vježbama te posade osposobiti za izvršenje svih zadataka u obrani obalskog morskog područja.

Koncepcija općenarodne obrane i njena realizacija, dakle, pružaju čitav niz mogućnosti svim subjektima našeg društva za iznalaženje optimalnih sistematskih, dugoročnih rješenja za neprestano i efikasno jačanje obrane zemlje i na moru.

¹ Dr Grga Novak, Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća, str. 296.

² PMO — protivmorska obrana, PPO — protivpodmornička obrana, PVO — protivvazдушna obrana, PNHBO — protivnuklearno-kemijsko-biološka obrana.

³ Godišnjak pomorstva, 1964; 1967, str. 172, 436.